



מלחמת גריליה: הלכה ומעשה

מקלאוזביץ
עד קאסטרו

קפטן ב.ה. לידל-הרט

המושג „מלחמה-זעירה“ הוגדר ברורות עוד לפני כ־110 שנה ע"י קלאוזביץ, שכנגד עיניו היו ה„גריליה“ בספרד 1813—1808 והפרטיזנים ברוסיה ב־1812 — אלה ואלה נגד הצבא הכובש של צרפת. במאה-העשרים מורכבת התמונה יותר. לפני כ־30 שנה קבע איש-צבא בריטי — בנתחו את לקחי המרדנות המגוונת באירלנד, בהודו ובארץ-ישראל — מטבע חדשה: המושג של „תת-מלחמה“, הממזגת (בתרכובות שונות) תעמולה, טרור ומלחמת-חבורות; ובספרו הציגה כצורה מיוחדת של התמודדות-כוח, המער-מידה את איש-הצבא בפני צורך לסגל מחשבתו ומעשיו אל מציאותה. כמובן, הצירוף שבלט בתופעה זו — מלחמת-חבורות מזה, וטרוריוס בערים מזה — היה „חדש“ רק לכאורה; ידוע הוא עוד מימי הורדוס והפרוקורטורים הרומיים ביהודה. בכורה-ההתוך של מלחמה-ע השניה, ובדור ה„מלחמה הקרה“ שלאחריה נתגבשו והסתעפו מאוד גילוייה של „לוחמה“ זו — עד שהורגש הכרח לקבוע בה חלוקה יותר מפורטת ומדויקת, לפי תחומיה השונים; וקנו להם מהלכים גם כל מיני שמות-כוללים „בלתי רשמיים“ לחזיון זה בכללותו: „מלחמה אפורה“, „מלחמה בין-השמעות“ ועוד כיוצא-באלה.

בתחמת תחומים ובקביעת מונחים הגדיל לעשות צבא-ארה"ב. שכן בהיותו צבא „עולמי“, המיוצג ומעונין כמעט בכל האזורים הגיאוגרפיים, מביא הוא בחשבון את כל הקשת הססגונית של צורות התנגדות או חתירה, על צירופיהן השונים; אך ספק אם הגיע לבהירות גמורה בנידון. ההגדרות שלהלן תתחשבנה באלו שבמי-לון האמריקני — אך לא תהיינה כפופות להן.

ביסוד מעגל-מושגים זה מונחת גם כיום הגריליה (ולה גם שמות הנרדפים — „פרטיזנים“, „מאקי“). בצדה עומדת (ולעתים אף נחשבת כמקיפה גם אותה) „המלחמה-החתרנית“. זו, הרבה מבי-טוייה פוליטיים מובהקים: ערעור האמון בשלטון; ליבוי שנאה לאומית, חברתית או מדינית; ארגון מחתרות ותאי-פעולה לסור גיהם; הסתה. אך יש בה גם צד של הפעלת כוח של ממש: מהומות-המונים ופרעות, טרוריוס אישי וקיבוצי בערים, חבלות. בעטיה החלו צבאות אחדים מפתחים שלוחות ל„מלחמה פסיכולוגית“ (כך, הצרפתים באלג'יריה — וגם האמריקנים). אך נתברר שהם זקוקים בכל-זאת גם לכלי משלהם שיצלה במיוחד לטיפול בתפקידים וביריב, מסוג זה — אף בתחום התמודדות-הכוח. תחילה נדרש, כמובן, כבכל צבא בעל „ניירת“ תורתית מסודרת, להגדיר את היריב, ה„אויב-קט לטיפול“. לצורך זה נטלו את המילה המופשטת-קמעה insurgency („מריון“) — והפכוה למונח, המאפשר „לשים תחת גג אחד“ גם את גילויי הגריליה לכל צורותיה ואת גלגולי-הכוח שב„מלחמת-החתירה“. ל„סוג-לוחמה“ חדש זה שלפני הכוחות הסדירים הוגדרו משימותיהם של אלה — ועוצבו אורחות-פעולה: החל בפיזור המונים והדברת מהומות — וגמור במבצעי „נגד-גריליה“ מורכבים ורבי-שכלול. כאמור, התברר כי לחלק לפחות ממשימות אלה נדרש גם כוח מסוג מיוחד: מעין „חיל-נגד-גריליה“ — ולעתים אף גרעין מוכן (ומאומן-היטב) לכוחות-גריליה „נגדיים“; כוח, שיטפל בכל אותם „שוליי-מלחמה אשר כוח סדיר ותקין לא יסכון להם. כך נולדה שלוחה צבאית חדשה ומיוחדת-במינה: ה„כוחות-המיוחדים“.

המאמרים הניתנים הפעם עוסקים בחזיון הגריליה. באחת החוברות הבאות תוצג, במיוחד, גם סוגית ה„נגד-גריליה“ — או, בתפיסתה הרחבה-יותר, „נגד-מריון“ — לגילוייה וחדושיה השונים; ולחוד יועלה ענין ה„כוחות המיוחדים“, הקובע מקום לעצמו. כך יועבר בפני קוראי „מערכות“, ולו גם בצמצום, מעגל ה„מלחמה הבלתי-שיגרתית“ כולה, בדפוסי החדשים.

בדברי המבוא לאחד מספרי, אותו כתבתי לפני כשלושים שנה, ניסחתי את האמרה: „רצונך בשלום — הבן את המלחמה“ אמרה זו נראתה בעיני כנחוצה ומתאימה יותר מזו הקדומה, הפשוטה-מדי: „רצונך בשלום — היכון למלחמה“ אותה אימרה נתגלתה לעתים קרובות, לא רק כגירוי למלחמה אלא אף כהתכוננות מוטעית לחזור במלחמה על שיטותיה של המלחמה הקודמת — בנסיבות שנסתנו מיסודן.

היום, בעידן הגרעין, ראוייה האמרה המתוקנת שירחיבה. אין כונתי — כפי שישער אולי הקורא — להרחיבה על-ידי שיבוץ המלה „גרעינית“ שכן, אם נתיר את הרסן מעל הכוח הגרעיני המצוי עתה — להבדיל מכך שנקיימו כהרתעה — ייקרא הדבר „תוהו ובוהו“ ולא „מלחמה“. המלחמה היא פעולה מאורגנת שאי-אפשר להמשיך בה במצב של תוהו-ובוהו. ברם, גורם-ההרתעה הגרעיני אינו חל על מצבי הרתעתן של צורות-תוקפנות כמוסות ותחבולניות יותר ואי-אפשר להפעילו כלפיהן. אדרבה, דוקא בגלל אי-התאמתו לתכלית זו עשוי עצם קיומו של גורם-ההרתעה הגרעיני להמריץ ולעודד צורות-תוקפנות אלה. לפיכך, הניסוח-המורחב לאמרה זו יהיה עתה: „רצונך בשלום — הבן את המלחמה; ובמיוחד — את צורות-המלחמה המוגדרות כגריליה, וכמלחמה-חתרנית“.

לא-מכבר תורגמו לאנגלית שתיים מן המסות רבות-המשמעות ורבות-ההשפעה ביותר שנכתבו בנושא זה. הראשונה היא האגרת מרחיקת-הראות של מאו-טצ'אנג, „יו-צ'י-צ'אן“, שחבורה ב-1917, עת חדרו היפנים לסין. השנייה היא ספר-ההדרכה של צ'ה ג'ואן-ה משנת 1960 — שהוא סינתזה, נוסח ספר-לימוד, של השיטות שננקטו במהפכה בקובה שבהנהגת פידל קאסטר, ושל הנסיון שנרכש בעטיה.

יצוין כי מתרגמיהם של שני כתבים אלה נמנים עם אנשי „צבא-הצי“ האמריקני (חיל-המארינס): בריג-גנ. ס. ב. גריפית שתרגם את אגרתו של מאו-טצ'אנג, והמיר. ה. סי. פיטרסון שתרגם את ספרו של ג'ואן-ה. ניתן ללמוד רבות מעיון בשני ספרים אלה; אך, כמובן, שניהם עוצבו על-ידי הנסיבות בהן נכתבו, כמדריכים מעשיים לישום בנסיבות ובאזורים נתונים. על כן יש בהם דוקא משום דרבון לעריכת מחקר עמוק יותר בנושא זה ובהקשר נרחב יותר.

מקור ה„גריליה“ - הלחימה נגד נפוליון

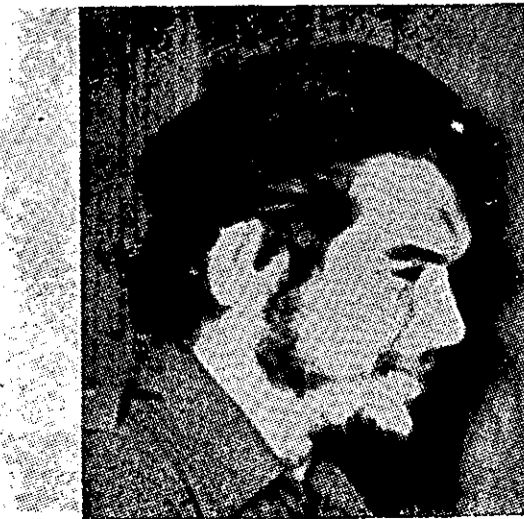
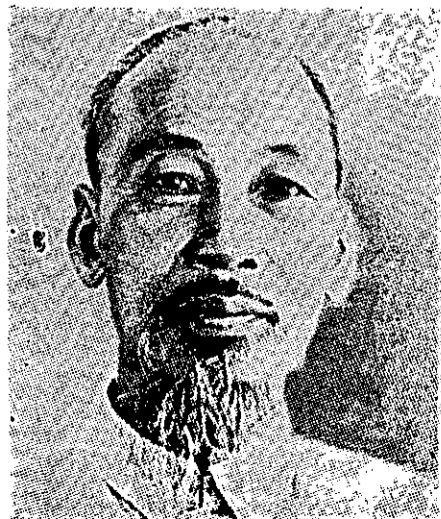
לוחמת-גריליה הפכה במלחמותיה של מאה זו לגורם בולט

מימין לשמאל: מאו-טצ'אנג, צ'ה ג'ואן-ה, פידל קאסטר, הו-צ'י-מיין

בהרבה מכפי שהיתה אי-פעם בעבר. רק במאה זו החלה לוחמה זו זוכה בהלכה-הצבאית של המערב ליותר מאשר תשומת-לב מרפרפת — הגם שפעולה מזוינת על-ידי כוחות בלתי-סדירים ארעה תכופות אף בימים עברו. ביצירתו המו-נומנטלית „על המלחמה“ הקדיש קלאוזביץ לענין זה פרק קצר אחד; פרק זה בא בסמוך לסופו של הכרך הששי שלו, בן שלושים הפרקים, הודן בבחינותיה השונות של ה„הגנה“. בבואו לדון בנושא „חימוש העם“ כאמצעי-הגנה מפני פולש — ניסח קלאוזביץ את תנאי-היסוד להצלחת אמצעי זה ואת מגבלותיו, אך לא דן בבעיות הפוליטיות הכרוכות בסוגיה זו. כן לא הזכיר כלל-ועיקר את ההתנגדות העממית בספרד לצבאות נפוליון — אשר היתה הדוגמה רבת-הרושם ביותר לפעולת-גריליה במלחמות העת ההיא והיא שגרמה להכנסת מונח זה למילון הצבאי.

ניתוח נרחב יותר ומעמיק יותר — בנושא זה ניתן (כעבור מאה שנה) ב„שבעת עמודי החכמה“ לת. א. לורנס (הוא „לורנס איש-ערב“). ניסוח רב-השראה זה לתורת-ההלכה של לוחמת-הגריליה — הושתת על ערכה ההתקפי; היה זה פרי צירופם של נסיונו בימי ה„מרד הערבי“ נגד התורכים ושל הגיגיו בו — הן כמאבק עם לעצמאותו והן כחלק במסע-המלחמה של בעלות-הברית נגד תורכיה. מסע-המלחמה נידח זה במזרח-התיכון היה היחיד במלחמת-העולם הראשונה בו נודעה לפעולות-הגריליה השפעה רבת-חשיבות. בזירות אירופה לא מילאה לוחמת-הגריליה כל תפקיד בעל-משקל.

במלה-ע השנייה הפכה הגריליה לתופעה נפוצה והתפתחה בכל ארצות אירופה הכבושות בידי הגרמנים, וכן ברוב ארצות המזרח-הרחוק הכבושות בידי היפנים. את שרשי גידולה אפשר למצוא במידה לא-מעטה באותו רושם עמוק שעורר לורנס — ובמיוחד הרושם שהטביע על צ'רצ'יל. לאחר שהגרמנים שטפו את צרפת ב-1940 ובריטניה נותרה מבודדת, החליט צ'רצ'יל — כחלק ממדיניות-המלחמה שלו — לנצל את לוחמת-הגריליה ליה כנשק-נגדי. מדורים מיוחדים של מוסדות-התכנון הבריטיים הוקדשו לתפקיד לעורר ולטפח תנועות „התנגדות“ בכל מקום בו ניסה היטלר להשליט את ה„סדר החדש“ שלו. בעקבות השרשרת המתארכת והולכת של כיבושי היטלר, וכניסתה של יפן למלחמה כבעלת-בריתה של גרמניה, הורחבו מאמצים אלה יותר ויותר. הצלחתן של תנועות-ההתנגדות היתה שונה בכל מקרה ומקרה. ההתנגדות בעלת התוצאות הממשיות ביותר היתה זו שהתנהלה ביוגוסלביה על-ידי תנועת



הפרטיזנים הקומוניסטיים (הקרוואטים בעיקרם), בהנהגתו של טיטו*.

אולם בינתיים ניטשה במזרח-הרחוק מלחמת-גרילה נרחבת וממושכת יותר. מלחמה זו התנהלה, מאז שנות ה-20 של המאה, על-ידי הקומוניסטים הסיניים, שבהנהגתם מילא מאו-טצ'אטונג תפקיד מכריע יותר ויותר. מלחמה זו התפתחה



ת.א. לורנס
„איש ערב“

ב-1927. לאחר שהביס צ'אנג-קאי-שק את השליטים הצבאיים שבצפון — תוך נחשול-התקדמותו ממרחב-קנטון — ניסה הוא לחסל את היסודות הקומוניסטיים שבצבא-המהפכה הלאומית שלו. משנת 1937 ואילך הופנתה מלחמתם זו נגד היפנים, עת הכוחות הלאומניים והקומוניסטיים שוב שיתפו פעולה נגד הפולש הזר — אם כי בברית בלתי-ייציבה. הקומוניסטים, שפעלו בדרכי גרילה, עשו הרבה להרפית הלחץ היפני מעל כוחותיו הסדירים יותר של צ'אנג-קאי-שק, על-ידי הטרדת הצבא-הפולש. במרוצת מאבק זה כיוונו הקומוניסטים את מש-חקם באופן שיבטיח להם יתרונות לעתיד. הם הפיצו את השפעתם בשכבות העם באזורים הכבושים באורח כה תכליתי עד שעם התמוטטות היפנים, היה מצבם של הקומוניסטים נוח יותר בשביל קציר פירותיה של תוצאה זו מאשר מצב משט-רו הלאומני של צ'אנג-קאי-שק.

„נסיון ההשתלטות“ שלהם נחל הצלחה מזהירה. תוך ארבע שנים מאז צאת היפנים השתלט מאו-טצ'אטונג לחלוטין על יבשת סין. תוך כדי כך נטל לעצמו את מרבית כלי-הזין וה-ציוד האחר, שהזרימו האמריקנים לסין ושהיה מיועד לסייע בידי צ'אנג-קאי-שק בהתנגדותו — תחילה ליפנים, ואחר-כך לקומוניסטים הסיניים. אותה עת פיתח מאו בהתמדה את יחידות-הגרילה שלו לכוחות סדירים — בעודו מנצל תשלוח בת של שני אורחות-הפעולה.

סוגי-המלחמה היחיד ההולם את הנסיבות

מאז ועד ימינו אלה ננקטה התשלובת של מלחמת-גרילה ומלחמה-חתרנית בהצלחה גוברת ומתפשטת באזורים הסמו-

* אשר נסתייע הן בתנאיה של ארץ מבוטרת, הררית-יערית והן במסיבות הלאומיות-ההיסטוריות שהזינו התקוממות עממית רחבת-למדי — ולבסוף אף הביאו לידי התגבשות של כוח „מוחץ-סדיר“, שהחל פועל במבצעי-שדה „גלויים“ — המער.

כים שבדרום-מזרח אסיה, וכן בחלקי-עולם אחרים — באפריקה, החל באלג'יריה; בקפריסין, ומעברו האחר של האוקיינוס האטלנטי — בקובה. חזקה על מסעי-מלחמה מעין אלה שית-רחשו גם בעתיד, כיון שהם סוגי-המלחמה היחיד ההולם את נסיבות זמננו, והם מתאימים היטב לניצולם של מורת-רוח סוציאלית, תסיסה גזעית וקנאות לאומנית.

התפתחות מעין-זו נעשתה אפשרית שבעתיים עם התעצמותם של כלי-הזין הגרעיניים, ובמיוחד עם יצורה, ב-1954, של פצצת-המימן — והחלטתה הבורזמנית של ארה"ב לנקוט במדיניות ובאסטרטגיה של „גמול אדיר“, להרתעת כל סוגי התוקפנות. בעת ההיא הכריז סגן-הנשיא ניפסון: „אימצנו לעצמנו עיקרון חדש. תחת להניח לקומוניסטים לכרסמנו עד מות בכל רחבי העולם במלחמות קטנות, נישען בעתיד על כוחות-גמול ניידים אדירים“.

האיום המרומז בשימוש בכלי-זין גרעיניים לריסון לוחמי-גרילה היה מגוחך, ממש כהצעה להשתמש בקורנס-כבד להרחקת נחילי-יתושים. מדיניות זו, לא היה בה טעם ובדרך הטבע גרמה לדרבונן ועידודן של אותן צורות תוקפנות — תוקפנות על דרך הכרסום — שלגביהן כלי-זין גרעיניים הם בגדר מענה שאי-אפשר להפעילו.

נקל היה לחזות מראש תוצאה מעין-זו — הגם שלנשיא איזנר-האואר וליועציו לא היה הדבר נהיר כלל שעה שעיצבו את מה שנקרא בפיהם „המראה החדש“ של מושגי ההגנה ואמ-ציעיה, בהחליטם להישען על „גמול אדיר“. כדי להוכיח בעליל כי אמנם היתה זו התוצאה האפשרית הברורה-מראש — אין לך דרך פשוטה מאשר לחזור בקצרה על דברים שכתבתי בעת ההיא, במותחי ביקורת על מסקנתם והחלטתם זו של האמריקנים.

„הסוגיה הדחופה והיסודית ביותר שלגביה שומה עלינו להבהיר את מחשבתנו — עתה וללא-דחיות — היא בעיתו של המכונה בשם „המראה החדש“ במדיניות-הצבאית ובאסטרטגיה. בעיה חיונית זו צמודה הדוקות אל הולדתה של פצצת-המימן.

במידה בה מפחיתה פצצת-המימן את הסיכוי של מלחמה כוללת — בה-במידה מגדילה היא את האפשרויות למלחמה-מוגבלת, שתנוהל באמצעות תוקפנות אזורית נרחבת. האיוב יוכל לנצל לשם כך מבחר של אורחות-פעולה שונים שנועדו כולם לאפשר לו להתקדם ולהר-חיב את אחיזתו תוך-כדי הטלת הססנות לגבי שימוש בפצצות-מימן, או פצצות-אטום לשם פעולה-נגדית.

אפשר שהתוקפנות תבוצע, במקצב אטי — תהליך הדרגתי של חדירה והסגת-גבול, או שעשויה היא להעשות אמנם לעומק מוגבל אך במקצב מהיר: נגיסות מהירות, שחיש-מהר תבואנה בעקבותיהן הצעות לניהול משאומתן. יכולה היא גם להעשות בדחיסות מוג-בלת — מספר רב של הסתננויות במקומות שונים על-ידי חלקי-קים' כה קטנים, עד שבצירופם מהוים הם מעין אד שאין למוש. לסיכום, פיתוחה של פצצת-המימן ריפה את יכולת התנגדותנו לתוק-פנות קומוניסטית. זוהי תוצאה חמורה מאוד. לצורך בלימת סכנה זו, נאלצים אנו עתה להשען יותר על כלי-זין, מקובלים, ברם, מסקנה זו — אין משמעותה כי עלינו לפנות לשיטות מקובלות. אדרבה, מסקנה זו חייבת לשמש תמריץ לפיתוחן של שיטות חדשות יותר.





הפרטיזנים הרוסיים
נהנו מאהדת האוכלוסייה

נכנסנו לעידן-אסטרטגיה חדש השונה שוני רב מכל ששיערו אלה שטענו לזכותה של עצמה-אירית-אטומית — הלא הם מהפכני העידן שחלף. האסטרטגיה אותה מפתחים עתה יריבינו שואבת השראתה מהרעיון הכפול של חמיקה מפני עצמה-אירית עדיפה, ושל העמדתה במצבים של חוסר-אונים. אכן, יש בכך משום אירור ניה, שככל שפיתחנו יותר את מחץ-פעילותו, המאסיבי של נשק ההפצצה-הגרעינית — כן סייענו יותר לקידומה של אסטרטגיה חד-שה זו נוסח גריליה.

האסטרטגיה שלנו-עצמנו צריך שתהיה מושתתת על הבנה ברורה של תפיסת-יסוד זו, והמדיניות-הצבאית שלנו זקוקה להכונה-מחדש. יש מרחב-פעולה לאסטרטגיה-נגדית מהסוג התואם אסטרטגית-יריב זו — וכדאי שנפתח אותה פיתוח תכליתי.

הבנת הגורמים האלה ומשמעויותיהם נתפתחה לאטה; אך הקצב הוחש עדימהרה עם עלות הנשיא קנדי לשלטון ב-1961. בנאומו בפני הקונגרס, במאי 1961, הכריז הנשיא החדש כי „הוריתי לשר-ההגנה להרחיב במהירות ובהקף של-מש, בשיתוף-פעולה עם בעלות-בריתנו, את הפעילות להכשרת כור-חותינו הקיימים לניהולה של מלחמה בלתי-גרעינית, למבצ-עים צבאיים-למחצה ולמלחמות, תת-מוגבלות או, בלתי-מקובלות“.

ואילו שר-ההגנה של ארה"ב, מק-נמרה, דיבר על „הגדלת הכוחות-נגד-גריליה שלנו בשיעור של מאה וחמישים אחוז“*, והממשלה החדשה הותה אז גם הגשת סיוע לכוחות-גריליה בארצות-נכר, הפועלים נגד משטרים קומוניסטיים.

על מלחמת-גריליה להיות דינמית

הפתגם „המוזהר מראש — חמוש מראש“ חל על מלחמת-גריליה-הוחתירה ביתר-תוקף מאשר לגבי הלוחמה הסדירה, כפי שידענוה עד כה. היסוד לכוננות הוא הבנת-יסוד בהלכת-תה של לוחמה זאת, ובנסיונה ההיסטורי — ביחד עם הכרת אותו מצב מסוים בו היא נטושה כיום, או עלולה לפרוץ.

לוחמת-גריליה צריכה תמיד להיות דינמית, ולקיים תנופתה. הפסקות — בהן שוררים מצבים סטטיים — מכשילות יותר את הצלחתה מאשר אילו היה המדובר בלוחמה סדירה, לפי שהן מאפשרות ליריב להדק את אחיזתו בארץ ולהניח לגיית-סותיו להנפש — ובה-בעת עשויות הן לצנן את הדחף של האוכלוסייה להצטרף אל לוחמי-גריליה או לעזור להם. מקו



* בהתלבטויות-לשון אלו של הצהרת הנשיא ניכר המאמץ להקנות לשומעיו, עלידי נקיטה בביטויים וניסוחים לא-רגילים, את התחושה של סוגי לחימה שלא היו כלל ידועים או מוגדרים בעבר. ברור, שב„מבצעים צבאיים-למחצה“ מתכוון הוא לפעולה הנמצאת על הגבול בין פעולת צבא לבין פעולת חבורת-פרטיזנים, אפילו היא מודרכת עלידי גרעין צבאי. יש להניח, כי המושג מלחמה „תת-מוגבלת“ נועד להגדיר „מלחמה“ אשר לא רק שהנה מוגבלת מבחינת היותה מקומית, ולא-גרעינית, אלא שעיקרה הוא תערובת של תסיסת-איכרים, פעילות-חבורות, חתירה מדינית, מעשי-טרור בערים ובדר-כים וכיו"ב. ואילו הביטוי „בלתי-מקובלת“ כאן — ברור שמתחס לא רק לעובדה כי מלחמה כזו היא „בלתי-אטומית“ — אלא לכך שהיא מהווה סוג פעולה יוצא-דופן בהחלט לגבי כל המושגים הקוד-מים בענין „מלחמה“ — המער.

** דבר שיש לו, ללא-ספק קשר לסוגית „הכוחות המיוחדים“ — לה נקדיש עיון מיוחד באחת החוברות הקרובות. — המער.

מה של הגנה נייחת לא יכירנה בפעולת גריליה — ואין בה מקום להקמת ביצורי-מגן קבועים, אלא לסידורים זמניים ובני-חלוף, הכרוכים בהקמת מארב.

מבחינה אסטרטגית הופכת פעולת גריליה על-פיו את נוהג-הלוחמה המקובל, שהרי שואפת היא להמונע מקרב; וכן הדבר גם מבחינה טקטית — בהימנעה מכל התנגדות כזו שבה עלולה היא לסבול אבידות. בקרב — להבדיל ממארב — עלולים אף המעולים שבין המפקדים והחוגרים לסבול אבידות בשיעור כה הסרייהס למספרם הכולל של הפרטיזנים, עד שכל התנועה כולה עלולה להפגע חמורות, ושלהבת-רוחה תכבה. על כן, „הך וברח“ — הוא העיקרון המיוחד את קרב הגריי-ליה. אכן, „הטה לטובתך את כפות-המאזניים — ושא רגליים“ יהיה כאן מונח קולע יותר, בהיותו כולל יותר את סוגי-המצבים השונים. שכן, מספר רב של מכות קטנות ואיומים זעירים-לכאורה עשוי להשפיע לעתים יותר להטית כפות-המאזניים לטובת הפרטיזנים מאשר מספר קטן של מהלומות ואיומי-רבתי — וזאת כתוצאה מכך שפעולות הסחה, הטרדה וערעור-הרוח מצטברים יותר בשורות האויב ומביאים גם להתרשמות נרחבת-יותר בקרב האוכלוסייה. התכונה של „הימצאות-בכל מקום“, בצירוף עם הסגולה של חמיקות-תמיד, אלה הם „סוד-יסוד“ של הצלחה גוברת-והולכת במסע-חתי-רה-גריליה מעין זה. יתירה מזו: הכלל „הטה את כפות-המאזניים — ושא רגליים“ — תכופות הוא-הוא הדרך הטובה ביותר גם בשביל השגת התכלית — ההתקפית במשמעותה — של פיתוי האויב להכנס אל בין מלתעותיו של מארב.

זאת ועוד. מלחמת-גריליה הופכת על-פיו את אחד העקרונות הראשיים של המלחמה המסורתית — עיקרון „ריכוז הכוח“, וזאת בשני המחנות. שכן הפיזור הוא תנאי חיוני להמשך-קיומו של מחנה-הגריליה ולהצלחתו. אסור למחנה זה כי יהיה בכל זמן שהוא מטרה הניתנת לפגיעת יריב ולפיכך אינו יכול לפעול אלא בחלקיקים זעוריים בלבד; הגם של-רגעים יכולים חלקיקים אלה להתכנס ולהתלכד — כאותן כדוריות-כספית — כדי להכריע יעד המוחזק בכוח מועט. לגבי לוחמי גריליה, יש להמיר את עיקרון „ריכוז הכוח“ בעיקרון „זרימות-הכוח“. זהו עיקרון חדש, אותו יצטרכו



אינפורמציה מהכוח השולט בארץ, בעודה מסייעת בהסתרת לוחמי-הגרילה. תנאי ראשוני להצלחה הוא, שצריך להחזיק את האויב במצב של „גישוש באפלה” — בעוד לוחמי-הגרילה ליה פועלים לאור ידיעה מקומית עדיפה, בצירוף עם ידיעות מהימנות על אודות היערכות האויב ותנועותיו. סוג זה של ידיעות על סביבתם דרוש לפרטיזנים שבעתים משום שמבחינה פיסית יש לבצע את רוב תנועות הגרילה בחשכת הלילה, מטעמי בטחון ולשם השגת הפתעה. השיעור בו משיגים לוחמי-הגרילה את הפרטים ואת הידיעות המגיעות במהירות הדרושה — תלוי לחלוטין בכך עד כמה התקדמו בהשגת סיועה של האוכלוסיה המקומית.

מלחמת-הגרילה היא סוג של מלחמה שפעיליה מעטים, אך היא תלויה בסיועם של הרבים. אמנם, כשלעצמה — הריהי צורת-הפעולה האינדיבידואלית ביותר; אך ניתן להפעילה באורח תכליתי, ולהשיג את מטרתה, אך ורק כאשר היא נתמכת תמיכה-קיבוצית על-ידי אחדת המוני העם. זו הסיבה שהגרילה במיוחד רבת יכולת והשגים, באותם מצבים בהם משתלבת פניה אל רצון ההתנגדות הלאומי, או אל השאיפה לעצמאות — עם פניה אל מורת-רוח חברתית וכלכלית. כך הופכת היא למהפכנית במובן רחב-יותר של המושג. בעבר היתה מלחמת-הגרילה כלי-זינו של הצד החלש-יותר, ועל כן היתה הגנתית בראש-ראשונה; אך בעידן-האטום אפשר לפתחה יותר ויותר אף כצורה של תוקפנות, המתאימה לניצול מצב של „תיקו-גרעיני”. כתוצאה מיושנת עתה, תפיסת-היסוד בענין ה„מלחמה-הקרה” וצריך להמירה במושג חדש — של „מלחמה מוסוית”.

ברם, מסקנה כוללת זו, מוליכה אותנו אל בעיה מרחיקת-לכת יותר ועמוקה יותר. מן התבונה היה זה אילו החלו המדינאים והאסטרטגים של ארצות-המערב לומדים לקח מן ההיסטוריה — ואילו נמנעו ממשגייה-העבר, שעה שהם חותרים לפיתוח „אסטרטגיה-נגדית” בסוג זה של לוחמה.

מרד עממי נגד גרמניה

התפשטותה הנרחבת של לוחמה מעין-זו בעשרים השנים האחרונות באה בעקבותיה — ובמידה מרובה אף-היתה תור-לדתה — של אותה מדיניות-מלחמה של הפחת מרד עממי במדינות המוחזקות בידי אויב, מדיניות אשר בריטניה, במנהיגותו של צ'רצ'יל, נקטה בה ב-1940 כאמצעי לסיכול מסע-הכיבושים של הגרמנים. אותה מדיניות עצמה הורחבה במרוצת-הזמן גם למזרח-הרחוק כאמצעי נגד היפנים.

בעת ההיא נתקבלה מדיניות זו בהתלהבות רבה וללא קור-שיות רבות. משפשתה גאות-הכיבושים הגרמנית על פני חלקי-הארי של אירופה, נראתה דרך זו כדרך המובנת-מאליה, שיש ללכת בה במאמץ לערער את מאחזו של היטלר. דרך זו קסמה במיוחד לאורח-מחשבתו של צ'רצ'יל ולמזגו. לבד מיצר-הקרב האינסטינקטיבי שלו והתרכזותו הגמורה במטרה האחת — הבסת היטלר מבלי להתחשב באשר יקרה אחר-כך — היה צ'רצ'יל גם מעריצו ושותף-הקרוב של לורנס. עתה ראה את ההזדמנות להוציא אל הפועל באירופה, בממדים הגדולים ביותר, את אשר הדגים לורנס בחלק מוגבלי-היסת של המרחב הערבי.

מעתה לאמץ לעצמם, אם גם בשיעור שונה בהתאם לטיבם, אפילו כוחות סדירים, שעה שפועלים לנוכח חשש של הרעשה על-ידי כלי-זין גרעיניים. יתר-על-כן, הפיזור עצמו הנו בגדר הכרח גם לגבי הצד העומד ממול כוח-הגרילה — מאחר שאין תועלת בריכוז צר-חזית נגד כוחות חמקמים מעין אלו, הזרזים כיתושים. הסיכוי לרסנם ולבלמם טמון בעיקרו ביכולת לפרוש רשת דקה, אך צפופה, על פני איזור רחב ככל-האפשר. ככל שתהיה הרשת המשגהת נרחבת יותר — כן יגדל הסיכוי כי המסעות נגד-גרילה ישיגו את תכליתם.

היחס שבין המרחב לכוחות הוא גורם-מפתח במלחמת-גרילה ליה. עובדה זו הובעה באורח חי מאוד בחישובו המתמטי הידוע של ת.א. לורנס בענין המרד-הערבי — חישוב שלפיו היו התורכים, לצורך בלימתו של המרד, „זקוקים למוצב-מבוצר בכל עשרה קילומטרים מרובעים, ואסור שבמוצב כזה יחזיקו פחות מעשרים איש”. לפיכך, נדרשו 600,000 איש להבטחת השטח שהתורכים השתדלו לשלוט בו — בעוד שלרשותם עמדו רק 100,000 איש. „הצלחתנו היתה ודאית, וניתן היה להוכיחה בעזרת עפרון ונייר, כבר משהוברר היחס שבין המרחב למספר הגייסות”.

חישוב מעין זה, אם כי הנו בגדר פישוט-יתר, מגלם בחובו אמת בעלת משמעות כללית. היחס שבין מרחב לכוחות הוא בבחינת גורם-יסוד; אך התוצאה הממשית משתנה בהתאם לסוג פני-הקרקע — ולניידותם היחסית של שני הצדדים; וכן — לפי רוח-הגייסות שלהם. שטח מבותר או יערי הוא הנוח ביותר ללוחמי-גרילה; ערכם של מדבריות פחת לדידם עם פיתוחם של כלי-טיס וכוחות-קרקע ממוכנים. לשטחים עירוניים יש יתרונות ומגרעות כאחד, אך בסיכום עשויים הם להיות בלתי-נוחים למבצעי גרילה — הגם שהנם שטח מצוין למסע-מלחמה חתרני.

אם כי אזורים מבותרים, יעריים וקשיי-עבירות הנם הטובים ביותר מטבעם לבטחונם של כוחות-גרילה והם הפותחים לפנייהם את מיטב ההזדמנויות להפתעה, אין הם נעדרים חסרונות. שכן, שטח מעין זה עלול להיות קשה יותר להשגת אספקה, ואף מרוחק יותר מיעדי-מפתח. יעדים אלה כוללים לא רק את המטרות אותן מציג בפני הפרטיזנים הכוח שכבש את הארץ ושולט בה — ובמיוחד מדובר בדרכי-התחבורה והתקשורת של הכוח-השולט — כי אם כוללים גם את עס-הארץ עצמו, אשר הכרחי לשכנעו לשתף-פעולה במלחמה נגד הכוח השולט. תנועת-גרילה המעמידה את שלומה בראש מעיניה — תקמול במהרה. על האסטרטגיה שלה להיות מכוננת תמיד לגרום לכך כי האויב ייאלץ להגדיל את „התמתחות”-היתר שלו — הן הפיסית והן הנפשית.

הידיעה העדיפה

את הגורמים והמצב המתמטיים-מזה והגאוגרפיים-מזה — המוצאים ביטויים בסוגית-היחס שבין המרחב לכוחות — אי אפשר להפריד מהגורמים ומהמצב הפסיכולוגיים-מזה והפוליטיים-מזה. שכן סיכוייה והתקדמותה של תנועת-גרילה תלויים בעמדתו של העם באיזור בו נטוש המאבק היינו, בנכונותה של האוכלוסיה לעזור לתנועה זו: הן באופן חיובי, על-ידי הספקת ידיעות ואספקה — והן באופן שלילי על-ידי מניעת



מפגש בין חיילים אמריקניים
ובין לוחמים מה"מאק" הצרפתי

ברם, כאשר מנתחים מסעי-מלחמה אלה באזורי-העורף, נראה כי השפעתם עמדה במידה מרובה ביחס ישיר לשיעור שבו היו משולבים עם מבצעיו של צבא-סדיר חזק, שהיה אוסר קרב על חזיתו של האויב ומושך לשם את עתודותיו. ולעתים רחוקות היו כוחות-הגריליה ליותר מאשר מטרד — וזאת רק כאשר הזדמנה פעולתם, בעת-אחת, עם העובדה — או עם האיום הממשמש-שׁובא — של מתקפה רבת-עצמה, שתבעה את תשומת-לבו העיקרית של האויב.

אולם בזמנים אחרים היו כוחות כאלה תכליתיים אף פחות מאשר התנגדות סבילה, נרחבת — ואת הנזק הרב-ביותר הסבו הם לבני מולדתם-הם. הם עוררו מעשי-גמול, חמורים-בהרבה מאשר הפגיעה שפגעו באויב. הם סיפקו לגייסותיו הזדמנות לפעולה אלימה — פעולה שתמיד יש בה משום פורקן לעצביו של חיל-מצב בארץ בלתי-ידידותית. הנזק החומרי שגרמו לוחמי-הגריליה ישירות — ובעקיפין, במהלך מעשי-הגמול* — הסב סבל רב לבני-עמם; ובסופו של הדבר, היה נזק זה למכשול על דרך השיקום לאחר השחרור מה-כיבוש הזר.

אך הנזק הגדול-מכולם, ומאריך-הימים, שצמח מפעולות אלו, היה זה שבתחום רוח-העם. תנועת-„ההתנגדות“ החמושה משכה אליה הרבה, „בעלי-הרגלים רעים“. היא נתנה להם הזדמנות לנהוג לפי מידותיהם הרעות ולישב את חשבונותיהם האישיים, באצטלת הפטריוטיזם. גרוע עוד יותר היה רישומה הנרחב יותר — במגמה לטשטוש ערכים מוסריים — של תנועת „התנגדות“ זו על הדור הצעיר בכללו. היא לימדה אותם להמרות פי הרשות ולהפר את חוקי המוסר-האזרחי במאבק עם כוחות הכיבוש. תורה זו הותירה אחריה זלזול ב„חוק ובסדר“ — וזלזול זה נמשך באופן בלתי-נמנע גם לאחר שנסתלקו הפולשים.

הרגל האלימות מכה שורשים עמוקים הרבה-יותר בלוחמה בלתי-סדירה מזו הסדירה. בזו האחרונה פועל כנגדו הרגל הציות למרות החוקית, בעוד שבלוחמה הבלתי-סדירה מעלים על נס את המרית פי הרשות והפרת החוקים. בניית-המחדש של ארץ ומדינה יציבה על יסוד מעורער מעין זה הופכת לדבר קשה-יותר.

מורשת-ספיחים מסוכנת

ההפרה בסכנה הצפונה בספיחיה של לוחמת-גריליה חדרה לתודעתי בהגותי במסעי-המלחמה של לורנס בערב ובשיחור-תינו בנושא זה. הספר שחיברתי על אודות אותם מסעי-מלחמה — הרצאת הסבר על ההלכה של לוחמת-הגריליה — נתקבל כמדריך-מנחה על-ידי מפקדים רבים-מספור של יחידות-קומנדו ותנועות-התנגדות במלחמת-העולם שמאחורינו. בעודו קפיטן בלבד, בשנות שירותו בארץ-ישראל, ביקר אצלי אורד וינגייט סמוך לפרוץ המלחמה — וניכר היה כי פיעם בו הרעיון לישים הלכה זו ישום חדש ונרחב-יותר. אך ספקות

המפקק בכך עדי-כמה רצוי לטפח את מלחמת-הגריליה — עלול היה להראות כחסר תקיפות-החלטה, ושמה אף כלא-פטריוטי. מעטים הרהיבו עוז בנפשם להסתכן בקטרוג מעין זה — ואף אם קיננו בלבם ספקות בענין תוצאותיה הסופיות של מדיניות זו לגבי התאוששותה של אירופה. בכל עת תמיד המלחמה היא ענין של עשית מעשה רע, בתקוה שאולי תצמח ממנה טובה; קשה עד למאוד לנהוג במידת ההבחנה מבלי לגרוע על-ידי כך ממידת נחישות-ההחלטה. יתירה מזו, הקו הזהיר הנו בדרך-כלל משגה בקרב — ודוקא שם נוקטים בו לעתים שכיחות-למדי; כתוצאה, רק לעתים נדירות זוכה הוא לשבח במישור הרם יותר — המישור של מדיניות-מלחמה, אשר דוקא שם לעתים-קרובות-יותר הוא הנבון, אך כרגיל אינו מקובל. בקדחת המלחמה נכספת דעת-הציבור לאמצעים הקיצוניים ביותר, מבלי להתחשב לאן עלולים הם להוליך.

מה היו התוצאות? כוחות „ההתנגדות“ החמושים הטילו ללא-ספק מעמס ניכר על הגרמנים. באירופה-המערבית — בלט הדבר ביותר בצרפת. כן נתגלו כוחות אלה כאיום רציני על דרכי-התחבורה ועל תקשורתם של הגרמנים באירופה-המזרחית ובבלקנים. דברי השבח המעולים ביותר לפעלם זה משתמעים מתוך עדותם של המפקדים הגרמניים. כמפקדים הבריטיים באירלנד בשעתם, בימי „המאורעות“ שם, כן גם הגרמנים חשו בחריפות בדאגה ובנטל הכרוכים בהתמודדות עם אויבים „נוסח-לוחמי-גריליה“, אשר היו מנחיתים מהלך-מותיהם כרעם ביום בהיר, ופרושה היתה עליהם חסותה של האוכלוסיה.

* הכונה למעשי ההרס וההשמד שנעשו על-ידי צבא-הכיבוש (הגרמנים והגייסות הרוסיים שהופעלו על-ידם בצרפת ובעוד מקומות).
חך כדי „פעולות-העונשין“ שלו.

החלו מציקים לי — לא לגבי יעילותה המידית של לוחמה זו, אלא לגבי תוצאותיה לטווח-ארוך. דומה היה בעיני כי אפשר לראות כיצד מתגלות תוצאותיה אלה, כחוט-השני, בכל אותן הטרדות המתמידות שסבלנו אנו, כיורשי התורכים, באותו איזור עצמו בו הפיץ לורנס את תנועת המרד-הערבי.

ספקות אלה נתעמקו כאשר בחנתי-מחדש את ההיסטוריה-הצבאית של מלחמת נפוליון בחצי-האי ספרד — מאה שנים קודם לכן — וכאשר הגיתי בתולדותיה של ספרד מאז אותה מלחמה. במלחמה ההיא נתאונה התבוסה שהנחיל נפוליון לצבאותיה הסדירים של ספרד על-ידי הצלחתן של חבורות-הגריליה שבאו למלא-מקומם. כהתקוממות עממית נגד כובש זר — היתה זו אחת מרבות-ההשג שבתולדות האנושות. התקוממות זו פעלה יותר מאשר עשו נצחונותיו של נלנינגטון להרפית מאחזו של נפוליון בספרד, ולערעור עצמתו. אך היא לא הביאה שלום לספרד המשוחררת. שכן, בעקבותיה פשתה מגפה של מהפכות מזוינות, שחזרו ונשנו בזו-אחר-זו ברוחים קצרים במשך חמישים שנה — מגפה שפרצה מחדש במאה הנוכחית.

דוגמה מנבאה-רעות אחרת מצויה בדוגמת ה"קלעים-החפ-שיים" (המתנדבים הבלתי-סדירים) שהקימה צרפת ב-1870 להטרדת הפולש הגרמני; היה זה כוח שהפך אחר-כך למעין בומרנג במערכותיה הפנימיות של צרפת, עד תום המלחמה. האנשים שתכננו במלחה-ע השניה עידודן של התקוממויות כחלק ממדיניות-המלחמה — התעלמו בקלילות רבה-מדי

מלקחי-היסטוריה אלה. להדיה ובני-הדיה של אותה מדיניות נודעה בשנים שלאחר-המלחמה השפעה הרסנית על מדיניות-השלום של הברית-המערבית — ולא רק בשל העובדה, כי תודות לה סיפקנו גם ציוד ותמריץ וגם דחף-רוחני לתנועות „נגד-מערביות“ באסיה ובאפריקה. במקרה של צרפת נתחנך עד-מהרה כי תוצאות-פעלם הצבאית של ה"מאקי" (חבורות-ההתנגדות, שפעלו נגד הכובש הגרמני בעיקר באזורים הר-ריים ומבותרים) כמכשיר נגד הגרמנים — כבודות משקל מהן היו השפעותיה השליליות, מבחינה פוליטית ומוסרית, על עתידה של צרפת. מחלה זו הוסיפה והתפשטה. בצירוף עם ראייה בלתי-מציאותית את המהומות שבאו בשטחי-החוץ התלויים בצרפת, ועם הטיפול במהומות אלו, שהיה בלתי-מציאותי אף-הוא — חיבלה המחלה הזאת ביציבותה של צרפת, ובדרך זו החלישה החלשה-מסוכנת את מעמדה של נאט"ו.

המענה על „מלחמה-מוסוית“?

אין זה עדיין מאוחר ללמוד מהנסיון ההיסטורי. ככל שייראה מפתה הרעיון כי על פעילותם של יריבינו בנוסח „מלחמה מוסוית“, המטפחת התקוממויות על-מנת להזיק לנו, יש להגיב באמצעות מהלכי „מתקפת-נגד“ מאותו סוג עצמו — יהיה זה יותר נכון לנסח ולנקוט אסטרטגיה-נגדית מסוג יותר שנון ומרחיק-ראות. מכל מקום, מעצבי המדיניות ומבצעי זקוקים להבנה טובה-יותר של הנושא.

אנדרס גאל אלון

מאז ומתמיד היתה לוחמת הגריליה נושא שכבש דמיונם של המומחה הצבאי, חוקר ההיסטוריה והקורא-ההדיוט, המבקש חומר-קריאה מעניין ומסעיר.

בדרך-כלל השתמשו באורח זה של לוחמה החלשים, במלחמתם נגד החזקים; החמושים בכלי-זין קלים — נגד בעלי המשאבים הצבאיים הבלתי-מוגבלים; אלה שנלחמו על הגנת ארצם — נגד פולש; או אלה שנכוננים היו להטיל את ארצם למלחמת-אזרחים — בנסיון למגר ממשל שהיה למורת-רוחם. בלחמן במסעי-מלחמה אלה, מנצלות חבורות-הגריליה במלואן את ניידותן, את התנאים הטופוגרפיים המקומיים ואת גורם ההפתעה. את עצמת-אשן מפעילות הן, בדרך-כלל, באורח החסכוני והתכליתי ביותר. כיון שברוב המקרים אין בידי מארגניהם של כוחות-גריליה הסמכות החוקית לכפות גיוס — הרי רוב לוחמי הגריליה, או הפרטיזנים, הנם מתנדבים, הנוטלים נשק בידם למען מטרה לאומית או רעיון חברתי, או שניהם גם יחד. למפקדי גריליה מצייתים יותר עקב יכולת הנהגתם הטבעית מאשר בתוקף איזו סמכות חוקית, או דרגה צבאית שהוענקה להם. מאחר שבקרב נאלץ הצד החלש-יותר להסתמך על תושיה ויכולת יותר מאשר על עצמה, נוכחים אנו כי תכופות מגלים

לוחמת גריליה